

RIKSADVOKATEN

Agder politidistrikt
Postboks 514, Lundsiden
4605 KRISTIANSAND S

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

24/301 - 2 / AMF005

26.03.2024

Avhør av barn som vitner og orientering om forklaringsfritak - enkelte retningslinjer i anledning Høyesteretts dom HR-2023-2212-A

1 Kort om innholdet i Høyesteretts dom

HR-2023-2212-A gjaldt politiets avhør på stedet av to barn, som begge var under 12 år, i forbindelse med mistanke om at barnas far dagen før hadde utøvd vold mot barnas mor. Faren var ikke siktet da avhøret fant sted. Barna ble gjort oppmerksomme på at de måtte snakke sant, men politiet ga ikke uttrykk for å pålegge barna noen form for forklaringsplikt.¹ Barna ble ikke gitt orientering om forklaringsfritaket i straffeprosessloven § 123.

Begge barna forklarte at faren dagen før hadde slått moren ved halsen eller skulderen. Senere samme dag ble faren pågrepet og siktet for overtredelse av straffeloven § 282 om mishandling i nære relasjoner. I de etterfølgende tilrettelagte avhørene forklarte barna at de ikke hadde sett eller hørt faren slå moren, og at de ikke ønsket at faren skulle straffes.

Politiet fant ikke grunnlag for å straffeforfølge faren for overtredelse av § 282, og utferdiget et forelegg for overtredelse § 271 hva gjaldt kroppskrenkelse mot barnas mor. Faren vedtok ikke forlegget, og saken ble derfor bragt inn for retten. Den tiltalte faren ble domfelt i både tingretten og lagmannsretten. Ved bevisvurderingen la lagmannsretten blant annet vekt på de første avhørene av barna hvor de forklarte at de hadde sett tiltalte slå fornærmede.

Høyesterett kom til at de første politiforklaringene kunne benyttes som bevis, til tross for at forklaringsfritaket i straffeprosessloven § 123 også gjelder for barn under 12 år og barna ikke var orientert om denne retten. Høyesterett begrunner dette med at straffeprosessloven § 235 annet ledd riktignok har et utgangspunkt som tilsier at politiet skal informere nærstående om retten til forklaringsfritak dersom en fritaksgrunn er aktuell, men at utgangspunktet kan fravikes hvis det er *grunn til å la være* å informere, jf. særlig avsnitt 34.

¹ Straffeprosessloven § 230 første ledd første punktum stadfester at det ikke er forklaringsplikt overfor politiet, se også HR-2023-2212-A, avsnitt 19.

I sin vurdering av "bør"-skjønnen etter straffeprosessloven § 235 annet ledd tar Høyesterett utgangspunkt i at det er vitnet selv som skal vernes av reglene om vitne- og forklaringsfritak. Videre viser Høyesterett til hensynene som begrunner de særlige reglene for vitne- og forklaringsplikt for barn, samt hensynet til å unngå uheldig dobbeltkommunikasjon, og konkluderer med at det forelå grunn til å la være å orientere barna om retten til forklaringsfritak etter straffeprosessloven § 123.

Dommen nødvendiggjør at riksadvokaten kommer med enkelte retningslinjer om hvordan politiet og påtalemyndigheten skal forholde seg i situasjoner hvor det innhentes vitneforklaringer fra barn, nærmere bestemt i form av (i) avhør av barn som ikke blir gjennomført som tilrettelagt avhør og (ii) avhør av barn som blir gjennomført som tilrettelagt avhør.

Retningslinjene bes gjort kjent for relevant personell i politidistriktene på egnet måte. Et notat som gjennomgår og forklarer den nærmere bakgrunn for retningslinjene, følger vedlagt.

2 Tidligere direktiver fra riksadvokaten om avhør av barn som vitner og fornærmede

Riksadvokaten har tidligere gitt retningslinjer – i form av rundskriv og brev med direktiver og retningslinjer – som både direkte og indirekte berører problemstillinger tilknyttet vitneavhør av barn i og utenfor tilrettelagte avhør.² Disse vil stadig være gjeldende så langt de ikke endres av de supplerende føringer som nå gis.

Det bemerkes at retningslinjene ikke endrer riksadvokatens grunnsyn om at avhør av vitner under 16 år fortrinnsvis skal gjennomføres som tilrettelagte avhør i tilfeller som angitt i straffeprosessloven § 239 og riksadvokatens tidligere direktiver.³ Dette innebærer imidlertid ikke at det *i seg selv* vil medføre en prosessuell feil dersom politiet finner grunn til å innhente forklaring fra et barn utenfor et tilrettelagt avhør, typisk avhør på stedet, slik tilfellet var i HR-2023-2212-A.

Riksadvokaten har i brev 27. juni 2014 om praktiseringen av regelverket rundt avhør av barn⁴ (RA-2014-695), i direktiver og retningslinjer 21. oktober 2015 om tilrettelagte avhør (RA-2015-483) og i rundskriv nr. 2/2023 om vold i nære relasjoner⁵ (RA-2023-2) uttalt seg om politiets handlingsrom når det skal innhentes forklaringer fra barn *utenfor* et tilrettelagt avhør. Det fremkommer der uttrykkelig at det i noen situasjoner ikke bare er adgang til å

² Se særlig RA-2010-123-1, RA-2014-695, RA-2015-483, RA-2016-2, RA-2016-2014, RA-2018-3 og RA-2023-2.

³ Se RA-2015-483 punkt 3 om bruken av tilrettelagte avhør i "kan"-tilfellene og punkt 4 om bruken i tvilstilfeller hva gjelder riktig subsumsjon. Tilsvarende direktiver forefinnes i RA-2023-2 punkt 4.7.

⁴ RA-2014-695 gjelder riktignok avhør av barn og den tidligere ordningen dommeravhør, uten at dette endrer brevetts betydning for handlingsrommet.

⁵ Se rundskrivets punkt 4.2.2.

gjennomføre vitneavhør på stedet, men at det av hensyn til barnet og sakens opplysning *bør* gjennomføres.⁶

HR-2023-2212-A nødvendiggjør ingen endring av riksadvokatens tidligere uttalelser om dette handlingsrommet. Ettersom avgjørelsen nyanserer innholdet i straffeprosessloven § 235 annet ledd, har dommen likevel følger for når politiet må anses forpliktet til å orientere barnet (vitnet) om straffeprosessloven § 123.

3 Sammenfatning av riksadvokatens retningslinjer om avhør av barn som vitner og bruken av forklaringene som bevis

Før det gjennomføres politiavhør eller tilrettelagte avhør av vitner *under 12 år*, må politiet i relasjon til orienteringsregelen i straffeprosessloven § 235 annet ledd ha bevissthet om følgende:

- Dersom den nærstående mistenkes for et lovbrudd nevnt i straffeprosessloven § 239 første ledd kan politiet unnlate å orientere barnet (vitnet) om straffeprosessloven § 123 første ledd første punktum.
- Dersom den nærstående mistenkes for voldsutøvelse, jf. straffeloven § 271, begått enten mot barnet eller noen av den nærstående sine nærmeste (med barnet som vitne til voldsutøvelsen), kan politiet unnlate å orientere barnet (vitnet) om straffeprosessloven § 123 første ledd første punktum.
- Dersom den nærstående mistenkes for andre lovbrudd, skal politiet som et utgangspunkt orientere barnet (vitnet) om straffeprosessloven § 123 første ledd første punktum. Politiet har imidlertid anledning til å vurdere om den konkrete situasjonen gir grunn til å la være å orientere barnet (vitnet) om forklaringsfritaket.
- Dersom den nærstående er *siktet* i straffesaken skal politiet ikke orientere barnet (vitnet) om vitne- eller forklaringsfritak etter straffeprosessloven § 122 eller § 123, ettersom fritakene da ikke gjelder.

Ellers må politiet ha bevissthet om følgende:

- Vitner som har *fylt 12 år skal* orienteres om sin rett til forklarings- og vitnefritak etter straffeprosessloven §§ 122 og 123, med mindre avhøret gjennomføres som et tilrettelagt avhør etter straffeprosessloven § 239 første ledd, jf. § 239 a annet ledd annet punktum.
- I saker der det er gjennomført tilrettelagt avhør av barnet (vitnet) etter straffeprosessloven § 239 første ledd fordi saken gjelder *mistanke* om overtredelse av straffeloven § 282 (eller § 273), orienteres det ikke om vitnefritak etter straffeprosessloven §§ 122 og 123. Dersom forholdet i ettertid nedsubsummeres til en eller flere overtredelser av straffeloven § 271, skal det – som etter tidligere føringer –

⁶ Se RA-2015-483 punkt 6, hvor det samtidig sondres mellom såkalte *innledende samtaler* med barnet og ordinære *politiavhør* av barnet før tilrettelagt avhør.

søkes gjennomført et etterfølgende avhør av barn i aldersgruppen *12 til 15 år* hvor det orienteres om fritaksretten.

- Det vil *ikke* lenger være nødvendig å gjennomføre et etterfølgende avhør i nedsubsummeringstilfellene dersom barnet (vitnet) var *under 12 år på* tidspunktet for det tilrettelagte avhøret.

Runar Torgersen
førstestatsadvokat

Anders Mandal Funnemark
statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart

Justis- og
beredskapsdepartementet
Kripos
Politidirektoratet
Politihøgskolen

Vedlegg

Notat - riksadvokatens retningslinjer om avhør av barn og bruken av forklaringene som bevis

Mottakere

Agder statsadvokatembeter
Det nasjonale
statsadvokatembetet
Finnmark politidistrikt
Hedmark og Oppland
statsadvokatembeter
Hordaland, Sogn og
Fjordane
statsadvokatembeter
Innlandet politidistrikt

Mottakere

Møre og Romsdal

politidistrikt

Møre og Romsdal

statsadvokatembeter

Nordland politidistrikt

Nordland

statsadvokatembeter

Oslo politidistrikt

Oslo statsadvokatembeter

Rogaland

statsadvokatembeter

Sør-Vest politidistrikt

Sør-Øst politidistrikt

Troms og Finnmark

statsadvokatembeter

Troms politidistrikt

Trøndelag politidistrikt

Trøndelag

statsadvokatembeter

Vest politidistrikt

Vestfold, Telemark og

Buskerud

statsadvokatembeter

Økokrim

Øst politidistrikt